

JOŽE ALBREHT
direktor SGP Tehnik

GRADBENIŠTVO NA ŠKOFJELOŠKEM OZEMLJU PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Gradbeništvo ali stavbarstvo je tako staro kot človeštvo. Prav zgradbe ali njihovi ostanki služijo znanstvenikom za proučevanje preteklosti človeške družbe in so najbolj veren zapis o razvoju človeštva, saj kažejo stopnje v razvoju človekove izobraženosti in v napredku tehnike. Seveda so bili ti stari gradbeni objekti namenjeni v prvi vrsti zaščiti človeka pred naravnimi nevarnostmi in pred sovražniki ali so služili zbiranju vernikov za čaščenje božanstev. Stare zgradbe s svojo arhitektonsko obliko izpričujejo moč posameznih dežel, predvsem z velikostjo in umetniško izdelavo objektov, ki so služili v javne namene. Slovite stavbe, ki jih občuduje ves svet, kakor npr. egiptovske piramide, kitajski zid, akropola v Atenah, so take gradbene stvaritve, katerih sodobna družba ne bi potrebovala in bi si tudi težko privoščila sredstva za takšno gradnjo.

Arhitektura preteklosti je večinoma oblikovana tako, da se sklada z naravo in ne kvari naravne lepote pokrajine, temveč jo celo dopolnjuje. Značilni primer takega načina gradnje in urbanizacije je naša ožja domovina, v tem je značilen predstavnik Škofja Loka kot staro mesto, ki so ga začeli graditi v začetku tega tisočletja. Sicer se Škofja Loka s svojimi stavbami ne more primerjati z ostalinami grške in rimske arhitekture, vendar ima svoje dragocene značilnosti, ki jih velja ohraniti bodočim rodovom. Škofja Loka ima značilnosti srednjeveških mest, grajena je v tesni zazidavi, katere namen je bil, da so bili prebivalci zavarovani za mestnim obzidjem pred sovražniki in raznimi vsiljivci. Slikovita raznoličnost v okviru osnovne enotnosti in skrajna izkoriščenost prostora vzbuja spoštovanje do takratnih arhitektov in gradbenikov.

Seveda so tak način gradnje narekovale življenjske razmere takratnega časa, zato ni odveč trditev, da je arhitektura in gradbeništvo odraz sočasnih in trenutnih potreb in seveda razvoja tehnike ter človeških umskih sposobnosti. Zanimivo pa je, da stari arhitekti in gradbeniki niso bili pod tako močnim vplivom ekonomike, kot je sodobno gradbeništvo, seveda je treba vzroke iskati v tem, da takratna človeška družba ni imela tako raznovrstnih potreb, kot jih ima danes, temveč je potrebovala le varno zatočišče pred vremenskimi nevarnostmi in sovražniki ter prehrano in obleko. Zaradi takih potreb so bili prav gotovo gradbeni objekti v središču pozornosti. Razni verski objekti sicer po današnjem mišljenju niso neobhodno potrebne stavbe, v prejšnjih časih pa brez takih stavb človeštvo ni moglo živeti prav tako, kot si danes ne moremo predstavljati življenja brez industrijskih, kulturnih in drugih naprav.

Škofja Loka kot mesto in skoraj tudi vsa druga naselja na škofjeloškem ozemlju so do pred kratkim ohranila srednjeveški videz in so v nekaterih primerih še danes prav taka ali podobna, kot so bila pred nekaj sto leti. To nam dokazuje, da Škofja Loka dolgo časa ni doživela gospodarskega in družbenega napredka tako kot nekatera druga mesta v razviti zahodni Evropi, ki so zaradi industrializacije izgubila prvotni videz in se spremenila v industrijska središča.

Naše mesto je industrijska mrzlica in civilizacija dosegla pravzaprav šele po drugi svetovni vojni, ko so bili vsi naši napori usmerjeni v čimprejšnjo obnovitev porušene domovine ter kasneje v zgraditev industrijskih in drugih objektov, ki naj dvignejo našo deželo iz zaostalosti.

Prav v tem času beležimo tudi prve zametke gradbenega podjetja, ki je v povojnem razvoju našega mesta prav gotovo na tem področju odigralo veliko vlogo. To je današnje gradbeno podjetje TEHNIK, ki ga je ustanovil sredi leta 1951 takratni Mestni odbor. Ob ustanovitvi je bilo zaposlenih le 26 delavcev, ki so imeli le nekaj najosnovnejšega orodja in pripomočkov; o kakšni večji gradbeni mehanizaciji pa tedaj ni bilo niti sledu. Podjetje je bilo ustanovljeno predvsem v namenom, da se vključi v obnovo vasi in mesta, kasneje pa se je razvilo v Splošno gradbeno podjetje in že leta 1954 zaposlovalo prek 100, v letu 1959 pa celo 300 delavcev. S povečanim številom zaposlenih se je širilo tudi delovno območje v taki meri, da je v naslednjih letih poseglo izven občinskih meja ter gradilo razne objekte ob slovenski obali, v gorenji Savski dolini in drugod.

Vzporedno z rastjo gradbenega podjetja TEHNIK so se ustanovljale tudi razne druge gradbene grupe na področju Poljsanske in Selške doline in v okviru takratne Komunale; te grupe so kmalu presegle obrtni značaj dela in si prizadevale organizirati pravo gradbeno dejavnost. Potrebe po gradbenih storitvah in novi organizaciji gradbene operative so privedle do tega, da so se manjše gradbene skupine združile v večje enote in se je končno v letu 1966 prvotno podjetje Tehnik združilo s podjetjem Remont v enotno gradbeno podjetje Tehnik Škofja Loka. To je v letu 1970 zaposlovalo že okrog 400 delavcev in opravilo gradbena dela v vrednosti prek 4 milijarde starih dinarjev.

Po združitvi teh dveh podjetij na področju škofjeloškega ozemlja skoraj ni bilo druge gradbene dejavnosti razen v Žireh, kjer je do pred kratkim obstajalo manjše gradbeno podjetje, ki pa — kot kaže — nima nobene perspektive in je v stagnaciji.

Zaradi hitre rasti in moči loškega gospodarstva se stalno večajo tudi potrebe po gradbenih storitvah, te pa dajejo podjetju možnost uspešnega razvoja. Priznati je treba, da je tudi sodobno gradbeništvo zelo pogosto činitelj, ki vpliva na urbanizacijo in arhitekturo zgradb, ki se morajo prilagajati sposobnostim in tehnični opremljenosti gradbeništva, po drugi strani pa ekonomskim vplivom in pritiskom, ki so pogosto v sodobnem gradbeništvu najvažnejši element tako pri oblikovanju kot pri gradnji raznih stavb. Sodobni gradbeni materiali, mehanizacija ter gospodarske in ekonomske potrebe ne dopuščajo več gradnje takih objektov, ki bi se tako lepo skladali s naravo in okoljem kot so se objekti srednjeveške arhitekture. Sodobne stavbe se največkrat pojavljajo kot vrinec in tujek narodi, ki jo s takimi objekti spreminjamo in ji vsiljujemo nove oblike neprimerne videza. Prav gotovo sodobni industrijski objekt, pa naj bo še tako lepo oblikovan, ne more biti tako privlačen

in prirodni, kot so značilne srednjeveške cerkvice, brez katerih bi bila naša dežela prav gotovo pusta in prazna.

Že pregled povojnih zgradb nam nazorno kaže, kakšen vpliv ima gradbeništvo na oblikovanje objektov in pokrajine, saj so prvi stanovanjski objekti, ki smo jih zgradili po vojni, že za nas, ki smo jih gradili, skoraj nemogočih oblik in dajejo neprijeten videz novim naseljem. Dolgi stanovanjski bloki, ki so bolj podobni vojašnicam kot stanovanjskim naseljem, prav gotovo ne dajejo lepega vtisa; vedeti pa moramo, da takratne ekonomske razmere in tehnična sredstva gradbenikov niso mogla graditi takih zgradb, kot jih gradimo sedaj. Te so vsekakor lepše in sodobnejše. Če upoštevamo, da so prav gradbeni objekti tisti, ki sto ali več let stojijo in dajejo končni pečat posameznemu mestu ali naselju, bomo morali vsaj v bodoče posvečati več pozornosti oblikovanju novih objektov ter vključevanju novih sosesk in industrijskih kompleksov v našo pokrajino. Ne moremo mimo dejstva, da je tudi gradbeno podjetje TEHNIK s svojo dejavnostjo močno vplivalo na povojno arhitekturo na škofjeloškem ozemlju, saj je prav to podjetje zgradilo vse važnejše objekte na tem področju. Če samo na kratko preletimo povojne graditve, lahko ugotovimo, da je bil zgrajen cel niz stanovanjskih objektov in so nastale kar nove stanovanjske soseske, tako npr. Novi svet s 196 stanovanji, Trata s 144 stanovanji in Groharjevo naselje s prek 120 stanovanji. Prav sedaj je v zaključni fazi stanovanjska soseska ob Partizanski cesti, kjer je v 4 stolpnicah prek 200 stanovanj. Nova stanovanjska naselja in kompleksi so nastali tudi v Selški dolini med Železniki in Češnjico. Za druge kraje, kot so Žiri, Gorenja vas in okoliške vasi Škofje Loke, pa je značilno, da je bila zgrajena vrsta manjših stanovanjskih objektov, predvsem individualnih stanovanjskih hiš. Značilnost individualne gradnje je v tem, da take objekte gradijo običajno stanovalci sami, gradbena podjetja pa pri taki gradnji nimajo pomembnejše vloge. Pogoj za gospodarski napredek in industrializacijo pa so industrijski objekti, ki jih na škofjeloškem območju zelo intenzivno gradimo prav v zadnjih desetih letih, ko je loško gospodarstvo v vsej svoji zgodovini napravilo največje korake. Med prvimi industrijskimi objekti je bila zgrajena Iskra v Železnikih, kasneje še LTH na Trati, Jelovica, Odeja in Elra in vrsta drugih objektov, v katerih se zaposluje pretežna večina škofjeloškega prebivalstva. Podobno se dogaja tudi v obeh dolinah, saj se je podjetje Alples le v nekaj letih razvilo iz manjše združne žage v sodobno industrijsko podjetje. Hitro se širi tudi Alpina v Žireh, v Gorenji vasi pa nastajajo razni industrijski obrati, na vidiku je rudnik urana, ki bo prav gotovo potegnil za seboj gradnjo vseh potrebnih tako industrijskih kot stanovanjskih in komunalnih objektov.

Vzporedno z gradnjo stanovanjskih in industrijskih kompleksov se je pokazala neobhodna potreba po komunalnih napravah, ki so pogoj za civilizirano življenje naselij. Ker je bila graditev komunalnih objektov vse do pred kratkim zapostavljena, je nastalo vprašanje o možnosti nadaljnjega razvoja mesta Škofje Loke, če takoj ne zgradimo najbolj osnovnih komunalnih naprav, to je vodovoda in kanalizacije. S tem namenom je podjetje TEHNIK ustanovilo posebno enoto z nalogo, da v najkrajšem času zgradi nov loški vodovod in poskrbi za odvajanje odpadka, ki so bile že prava nadloga hitro rastočemu mestu. Enota je upravičila svoj obstoj in ob koncu leta 1968 zgradila vodovod, sedaj pa je v polnem teku gradnja loške kanalizacije.

Z gradnjo omenjenih stanovanjskih sosesk in industrijskih objektov si je podjetje pridobilo mnogo izkušenj in potrebna sredstva za nabavo sodobne

gradbene mehanizacije in opreme. Sedaj je v podjetju zaposlenih prek 400 delavcev, ki imajo na voljo dovolj delovnih priprav in opreme, da lahko prevzamejo v gradnjo vse vrste objektov, tako visokih kot nizkih gradenj. Znano je namreč, da je podjetje TEHNIK eno od najbolje opremljenih podjetij v Sloveniji, čeprav je od skupno 56 gradbenih podjetij po velikosti šele na 26. mestu, po svoji mehanični opremljenosti pa na 14. mestu.

Podjetje se bo še naprej izpopolnjevalo in rastlo skladno s potrebami po gradbenih storitvah, predvsem pa se bo specializiralo za gradnjo stanovanj in stanovanjskih kompleksov, v čemer že sedaj dosega sorazmerno lepe uspehe. Prav tako pa bo razvijalo svoje stranske dejavnosti, kot so komunalne službe, namerava pa ustanoviti tudi svojo surovinsko bazo, predvsem odpreti večjo gramoznico, kjer bo na razpolago dovolj kvalitetnega gramozja tako za potrebe podjetja kot za individualne graditelje in druge naročnike. Podjetje je sicer še vedno lokalnega značaja in opravlja gradbeno dejavnost pretežno v matični občini, le del svojih zmogljivosti ima v Medvodah in severnem delu Ljubljane. Po dosedanjem konceptu razvoja se podjetje ne namerava širiti prek realnih potreb in občinskih meja, razen v primeru, če v loški občini ne bo zaposlitve za tako število gradbincev, kot jih sedaj podjetje zaposluje.

Na podlagi dosedanjega razvoja in tehničnih možnosti ima podjetje prav gotovo vso možnost nadaljnjega razvoja, seveda, če se bo znalo vključiti v sodobne gospodarske tokove, poleg tega pa lahko odigra veliko vlogo pri ohranjanju starinskega značaja Škofje Loke in pri oblikovanju in urbanizaciji novih naselij, ki bodo odločilno vplivale na značaj naše dežele, kar je zelo občutljiva naloga spričo prirodnih lepot Slovenije. Dolžnost nas vseh je, da s skupnimi močmi skušamo ohraniti bodočim rodovom čimveč pristne in prvotne narave, kar je osnovni pogoj za ugodno počutje današnje generacije in zanamcev.

R é s u m é

L'INDUSTRIE DE CONSTRUCTION SUR LE TERRITOIRE DE ŠKOFJA LOKA APRÈS LA DEUXIÈME GUERRE MONDIALE

Le directeur de l'entreprise pour la construction Tehnik de Škofja Loka cite cette ville comme un exemple d'une ville médiévale bien conservée et il décrit le développement de l'entreprise Tehnik, son activité et sa signification pour la commune. Il souligne surtout le grand rôle de l'entreprise dans la conservation du caractère ancien de la ville et dans la formation des cités nouvelles qui auront une influence sur le caractère de la Slovénie, ce qui est une tâche très importante, vues les particularités naturelles de notre pays.